

БЛАГОЙ ШАЛАМАНОВ (София)

ИЗ ЛЕКСИКАТА НА ИВАН-АЛЕКСАНДРОВИЯ СБОРНИК
ОТ 1348 г.

(ПО МАТЕРИАЛ ОТ БУКВА К)

През 1348 г. свещеноинокът Лаврентий завършва по поръка на „благоверния и христолюбив“ цар на българите Иван-Александър обемист сборник, който е бил предназначен за царската библиотека в Търново. По своето разнообразие на темите с „канонически, нравствен, догматически, исторически и хронологически“¹ характер т. нар. Иван-Александров сборник отстъпва място, за времето си, единствено на енциклопедичния Симеонов сборник от 1076 г.

Интересът към разглеждания от нас Сборник датира от 1819 г., когато Инокентий Херсонски печата Храбровото сказание. Пет години по-късно К. Калайдович дава археографски сведения за Сборника, печата приписката и сказанието на Черноризец Храбър „О писменехъ“. С това се поставя началото на всестранното изучаване на Иван-Александровия сборник. Сред многобройните проучвания върху неговата богословска, палеографска, историческа и литературна значимост се нареждат и не по-малко ценните изследвания, посветени на Сборника на езиковите явления. Пръв руският учен Б. М. Ляпунов прави кратко фонетично описание². На отделни лексеми или на отделно съчинение от Сборника спират вниманието си Х. Гелцер³, К. Ф. Радченко⁴, Л. Жекова⁵, Е. Дограмаджиева⁶, К. Куев⁷, Й. Русек⁸ и Е. Зелинска⁹. Цялостно лексикално изследване до момента, не е направено. Нашите наблюдения също нямат претенции за изчерпателност, тъй като стремежът ни е да се направи лексиколожко-лексикографски опит за навлизане в лексикалната проблематика на т. нар. „сборници със смесено съдържание“.

Иван-Александровият сборник от 1348 г. съдържа 14 разнородни текста (по-долу условно ще ги наричаме „статии“). Повечето от статиите (11) са преводни и са познати по няколко преписа¹⁰. Оригинални произведения са „Черковно сказание“ от Константин Преславски и „За

буквите" от Черноризец Храбър. На съчинението „Написание за правата вяра", смятано за Кирилово, А. Юрченко откри твърде ранен гръцки оригинал¹¹. В Сборника има и един автограф – приписката на преписвача Лаврентий. Сборник с обем 204 листа несъмнено довежда до лексиколожки трудности, произтичащи от многообразието на включените жанрове от многото автори, от различието между преводни и оригинални произведения, от различното време и място на възникване на статиите. Целта на първата част на изследването – лексиколожката, е да се набележат надеждни критерии за хронологизация, атрибуция и локализация на лексемите, извлечени от сборниците със смесено съдържание. Анализът, който привеждаме, се основава на 1198 словоупотреби, които съставят 214 заглавни думи.

ЛЕКСИКАЛНА ХРОНОЛОГИЗАЦИЯ

Очевидно е, че в подобен сборник със смесено съдържание, какъвто е Иван-Александровият, лексиката е нееднородна по време на поява. Беше наложително да се разграничи лексиката от Кирило-Методиевото време от лексиката от по-късния среднобългарски период.

А. Отделяне на старобългарската лексика. Единственият критерий, който е тук приложен, е наличието на дадена лексема в каноническите старобългарски ръкописи, в по-късните преписи на старобългарски съчинения и от старобългарски автори. Например кръстѣ. Позната е от стб. речник. Следователно определено можем да я свържем с ранния период. Към същия период отнасяме и лексемата кръстило 'купел'. Макар и да не е известна на стб. паметници тя е регистрирана в стб. произведение – „Пространно житие на Константин-Кирил". По този белег я отнасяме към стб. лексика. Все към същия период причисляваме и лексемата кръжѣ, която се открива в статията на Константин Преславски. Без съмнение отправяме към стб. период и думи като клоуѡучѣѣ и кръчѣмѣникѣѣ, поради това че и двете се откриват в Симеоновия сборник от 1073 г. Лексемите коупѣчѣѣ и коупѣчѣѣство са ни познати от съчинението на Григорий Назианин (XI в.), което, въпреки че е в древноруски препис, е запазило следи от южнославянския протограф. Тези съображения ни помагат да реконструираме неизвестна стб. лексика. Подобен извод правим и за лексемата клѣѣѣѣ, срещана освен у Константин Преславски, но и у древноруския Ягичев миней от 1096 г.

Б. Към обособяване на среднобългарската лексика пристъпихме по критерия за отсъствие на лексемата в посочените стб. пластове. Като потвърждение към изводите се привеждат и данни от най-ранните засвидетелствани сведения за лексемата в среднобългарски ръкописи и в древноруски паметници, възникнали след XII в. Например кръчѣмѣникѣѣ не е познато на стб. речник. Открива се обаче в Григоровичевия паримейник от XIII в. – Слѣпчанския, Струмишкия. Тук могат да се приведат още доста примери, като клѣѣѣѣѣ в древноруски от XIII в., козиѣѣѣѣѣ от XIV в. в древноруски и др.

Чрез пресяване на лексикалните пластове се стига до тези лексеми, за които засега лексикографски сведения не са известни. Чрез тях решаваме и проблема за характерните типични авторови лексеми.

За да стигнем до изводите за авторовата принадлежност, групирахме лексемите в Иван-Александровия сборник според това в колко статии се срещат. Например: *крѣпити сѧ* — в 2, *коупити сѧ* — в 3, *крѣстити сѧ* — в 4, *колико* — в 5, *каиты* — в 6, *къто* — в 7, *крѣвъ* — в 8, *къ* — в 10. Установи се, че няма дума в нашето изследване, която да се среща във всичките 14 статии. Но общото между тях е, че във всички тези групи лексемите са познати от стб. канонически паметници. А какво показват редките думи? По този въпрос проф. А. Давидов пише: „... речниковото богатство и спецификата на едно произведение се определят именно от редките думи”¹². Под „редки думи” той основателно разбира тези, които имат честота 1—2 пъти. В нашия случай използваме същия термин, но със значение „думи, които се срещат само в една статия”, а за думи, които са еднократно употребени, прибъгваме до термина „хапакс”. В Сборника редките думи са 73, 64 от тях се срещат в стб. речник. Останалите (9) са разпределени така: в ЖИМ — 7 и в К. Преславски — 2.

В Житие за Йоан Милостиви

каснѣтъ „бронз”, от *χασιτερος*. В др. руски от XII в.¹³

келаръ „манастирски иконом”, от *κελλάριος*. В др. руски от XIV в.

кентинаръ „единица мярка за злато и сребро”, от *κεντηνάριον*. В др. руски от XII в.

кѣратъ „единица мярка за скъпоценни камъни”, от *κεράτιον*. В др. руски от XVI в.

клѣщанинъ „човек, който пее молитви”. Не ни е позната от друг ръкопис.

клапъ „нещо, което трепти, клепа” 1. окови, 2. обици, 3. Прен. човек, който много говори. Непозната.

крѣчмѣникъ „крѣчмар”. В др. руски от XIII в.

Всички примери са на съществителни имена от м. р. Повечето са гръцки заемки. Най-рано те са засвидетелствани от XII в. По лексикални данни можем да предположим, че това съчинение е преводно и е възникнало през среднобългарския период. Преводният характер се загатва и от други лексикални данни, които са буквални заемки — *кесарѣнъ*, *клинѣсъ*, *колинѣсъ*. Към късна поява на превода се придържат още К. Радченко и К. Куев. Те отнасят превода към XIV в., докато ние сме на мнение, че е от края на XII в. и в момента на преписването му през 1348 г. е преписван от сборник с жития или от ноемврийски чети — миней. Не без значение за подобно твърдение е и фактът, че паметта на Йоан Милостиви (на когото е посветено житието) най-рано е отбелязана в славянските ръкописи от XII в. — в Слѣпчанския апостол и в XIII в. — в Дечанското евангелие.

У К. Преславски

кадилница „кандилница”. В др. руски от XII в.
канѣкила „черковна решетка”, от καυχέλλοι. Непозната.

Примерите отново са съществителни, но този път от женски род. В случая възпроизвеждат стб. лексика, но тук ги привеждаме като илюстрация за типична авторова лексика.

Какви изводи можем да направим от така наречените хапакси. Към тази група не включваме десетте числителни. Без тях хапаксите в Иван-Александровия сборник са 93. Към стб. лексика отнасяме 69 от тях, а 24 от всичките хапакси са разпределени по статиите така: в ЖИМ — 16, у К. Преславски — 4, в Патерика — 3 и в статията „За осемте порока” — 1.

В ЖИМ

каинѡвъ прит. прил., от τοῦ Κάιν. В др. руски от XII в.

каламаръ „чернило”, от καλαμάριον. В др. руски от XVI в.

каситѣръѣ „бронзов”, от τοῦ κασσίτερος. Непозната.

кесарионъ ми, от Καισαρίον. Непозната.

клопотати „треперя от студ”. Непозната.

клѣтъникъ „окаяник, мъченик”. Непозната.

клѣтънъ „килиен”. В др. руски от XIII в.

клатвопрѣстѣпѣти „нарушавам клетва”. Непозната.

клатвопрѣстѣплинѣ „клетвопрестъпление”. В др. руски от XVI в.

козичьнъ „който е направен от коза”. В др. руски от XIV в.

коллатѣи „вид скъпоценен камък”, от κολλάται. Непозната.

комѣрожьнъ „който е като глинен съд”¹⁴.

косматица „вид дреха от вълна”. Посочена е без датировка от Фр. Миклошич.

крѣмѣло „кормило”. В апостоли от XII в.

крѣмѣльникъ „кормчия”¹⁵.

крѣжьникъ „съратник”. Непозната.

Гръцките заемки и късните съответствия на посочените лексеми отново свидетелстват за преводно съчинение и за неговия среднобългарски произход.

У К. Преславски

катиχοуменъ „човек, който се готви да приеме кръщение”, от κατήχοῦμενος. В др. руски от XII.

кивоуръ „престолна покривка”, от κιβώριον, κιβουρίον. В др. руски от XII в.

крилатѣнъ „който наподобява крила”. Непозната.

крѣстьѣцъ „кръст”. В др. руски от XII в.

Тези хапакси, от една страна, допълват стб. лексикален фонд, а от друга — служат като характеризиращ елемент на стила на К. Преславски.

Заемките отново са от сферата на християнската терминология, а при домашната славянска лексика се открояват следните морфологични особености: разширен суфикс -аѣнъ за прил. и умалителният суфикс -ицъ за съществителни от м. р. Като се отчита и фактът, че изводите тук се основават на материал само от буква К, ние не абсолютизираме тези изводи, и ще ги подложим на по-прецизна проверка в бъдеще.

В Патерика

киликиискъ притеж. прил., от тоѣ Киѣиѣ. В апостоли от XII в. клоукоуѣицъ „кърпа за глава”. Среща се в сб. 1073 г., в Й. Екз. — Шестоднев.

коуѣиѣ ли, от Коуѣиѣ. Непозната.

От посочените примери, без да познаваме предисторията на произведението по отношение на атрибуцията, можем да предположим, че то е преводно. Тъй като нямаме други данни от разгледаните по-горе групи, не си позволяваме да определяме само по лексикалните заемки времето на възникването им.

В 8-те порока

крѣпѣицъ „здрavo”. Среща се в късни източнославянски ръкописи от XV в., но конкретен извод не можем да направим по единствен пример.

ЛЕКСИКАЛНА ЛОКАЛИЗАЦИЯ

По-долу привеждаме забелязаните от нас дублетни форми и въз основа на тяхното място на възникване и употреба ги класифицираме в две групи:

източни

кадиѣиѣница / К. Преславски

казѣиѣнъ / Антиох

козиѣиѣ / Антиох (Й. Екз., П. Ефт.)

кѣиѣиѣ / 6-ия псалм

кѣиѣиѣнъ / 6-ия псалм

каѣиѣиѣнъ / Антиох

западни

кадиѣиѣ / ЖИМ

каѣиѣиѣнъ / ЖИМ

козиѣиѣнъ / ЖИМ

каѣиѣиѣтъ / ЖИМ¹⁶

каѣиѣиѣнъ / ЖИМ

каѣиѣиѣнъ / 8-те порока

Източен произход има и глаголятъ кѣиѣиѣти¹⁷. Тук той се среща в статията „Черковно учение на св. вяра”.

Можем да посочим, че дублетите със семантична еквивалентност, макар и в по-голямата си част да представляват фонетични и

морфологични разновидности на вече познати лексеми, могат да бъдат сравнително надеждни критерии за определяне локализацията на дадена лексема, а оттам и за отнасяне на дадено произведение към определен географски район. Локализацията на едно произведение, определено само според лексиката не е достатъчна и трябва да се вземат под внимание и други езикови и извънезикови фактори. Все пак с известна увереност в нашия случай можем да посочим, че ЖИМ, 8-те порока и „Черковно учение“ са преведени в югозападните български краища, докато статиите на Константин Преславски, Антиох и 6-ият псалм имат източен произход.

В заключение ще добавим, че набелязаните три критерия за диференциране на лексиката могат да се доуточняват:

1. Корекция на лексикалната хронология частично може да настъпи в случай, когато се приведат отричащи изводите данни от систематизирани текстологични и семантични разработки.

2. Към промени на установена лексикална атрибуция може да се пристъпи, ако се посочат нови морфологични и словообразователни изследвания.

3. Лексикалната локализация е най-уязвима, тъй като става въпрос за единството на българския език, но е възможно да се осъществи с помощта на историческата диалектология и с конкретни фонетични примери.

Втората част на нашето изследване — лексикографската, където според установени лексикографски принципи е отделено място на азбучен словник, бе предшествана от няколко корекции на печатния текст:

1. Вследствие на неправилно разделен текст отпаднаха следните лексеми: с. 117, что видѣ доброта ко любвиши ма вместо... довро тако любвиши... Към местоименията никѣ и никѣже преминаха словоформите, разделени от предлози, като: ни ѿ когоже, ни на когоже, ни въ кѣже, ни на кѣже, ни ѿ кого.

2. Отпаднаха или претърпяха промени следните лексеми, чието сливане с предхождащите ги части на речта беше неизбежно, например: с. 67, въсе коньчѣнѣ, вместо една дума; с. 83, съ клѣтъчникѣ; с. 119, въ клиръ; с. 120, 122, ѿ кждоу; с. 277, въ коусити; с. 255, 264, 271, 305, къ томоу с. 255, 346, въ кратцѣ; с. 277, не кръщенѣ; с. 319, въсе коупно.

3. След поправка на печатни грешки добиха друг вид лексемите на с. 65, кѣриатрики вместо две думи кѣръ и патрикѣ, с. 69, кръчѣнникѣ вм. кръчѣнникѣ, с. 125, клѣти ста вм. клѣти са, с. 177, котокръжѣдо вм. без К пред Р, с. 244, ко вм. тако, с. 250, кд вм. къ.

4. В резултат на разночетения беше отстранена и формата кранииска гора вм. правилната закранииска.

АЗБУЧЕН СЛОВНИК

- ѿ числ. (5) 63, 69, 73, 89; 381
 ка числ. (1) 77
 кадило ср. (2) 137; 355
 кадильница ж. (4) 351, 353³
 кадити несв. (1) 354
 кадѣнѣ милисии м. ли (1) 208
 кажъникъ м. (4) 91, 102², 106
 кажънѣнѣ прил. (1) 99
 казати несв. (3) 265; 350, 351
 казнѣ ж. (7) 255, 283³; 311; 380²
 казнѣнѣ прил. (2) 255, 265
 каиновъ прил. (1) 68
 канинъ м. ли (2) 262; 381
 канифа м. ли (1) 348
 како нар. и с. (93) 57, 61², 69, 73, 77, 87², 93, 95³, 96³, 99, 100, 104; 116, 121²; 168, 172, 176; 205; 245²; 246²-248², 250³, 251³, 252², 253², 254, 257³, 258, 264, 267⁵, 268, 270², 272, 275, 278, 281⁵, 282, 284³-287, 292²; 304², 306-309, 311, 314³, 315³-317², 318, 320²; 350
 коковъ мест. (8) 94, 96, 97, 107; 262; 283; 309, 319
 кокоже нар. (1) 281
 какъ мест. (9) 84, 99; 118, 122; 245, 261, 262; 287; 367
 каламаръ м. (1) 58
 каланѣда ж. (1) 347
 калъ ж. (2) 134; 366
 камо нар. (4) 63; 278²; 317
 каменѣнѣ прилы (1) 139
 каменѣе ср. (4) 310; 348², 355
 камѣ м. (18) 74; 140, 141; 249; 345, 347, 348²; 307³, 356³, 357; 385; 398²
 камѣнѣнѣ прил. (1) 257
 канонъ м. (3) 124, 126²
 канонѣскъ прил. (1) 68
 канѣкеда ж. (2) 347²
 кападоккиискъ прил. (1) 124
 капище ср. (1) 317
 каситеръ м. (5) 64⁵
 каситерѣнѣ прил. (1) 64
 катапетазма ж. (4) 356, 357³
 катихоуменъ м. (1) 355
 кацѣмѣ вж. какъ
 кага вж. кѣн
 каганѣе ср. (1) 307
 кагати несв. (2) 270; 307
 кагати сѧ несв. (9) 77; 120; 268, 270⁴; 313, 314

каж вж. кѣи-
 кв числ. (2) 78; 126
 квасъ м. (2) 399²
 кг числа (1) 80
 кд числ. (4) 81; 206², 208
 ке числ. (5) 82; 123; 380, 381²
 кедръ ж. (4) 383², 385²
 келаръ м. (2) 58, 66
 келна ж. (2) 72; 385
 керать м. (2) 61, 90, 94²
 кесарионъ м. ми (1) 82
 кесаръ м. (1) 272
 кесарьевъ прил. 272
 кентинарь м. (9) 65⁴, 66², 67, 84, 102
 кз числ. (1) 84
 кз числ. (1) 86
 ки числ. (1) 88
 кикотъ м. (1) 346
 кивоуръ м. (1) 346
 киликийскъ прил. (1) 116
 кипр- вж. кѣпр-
 кир- вж. кѣр-
 китъ м. (1) 263
 кладеньцъ м. (1) 380
 кланганые ср. (5) 168, 178²; 245; 288
 клангати сѧ несв. (16) 90; 168; 244², 248, 255⁴, 256³, 257³; 347
 класъ м. (4) 252³; 367
 клевета ж. (3) 71, 78; 314
 клеветаные ср. (1) 284
 клеветати несв. (1) 76
 клеветъникъ м. (2) 79; 267
 клеветънъ прил. (1) 97
 клеверѣтъ м. (3) 60, 76, 87
 клирикъ м. (10) 68, 69²-71², 91, 99, 101; 124
 клиросъ м. (4) 72, 92, 98, 106
 клобоучъцъ м. (1) 118
 клопотати несв. (1) 72
 клѣлѣннати сѧ несв. (1) 319
 клѣтъ ж. (6) 75, 92³, 93, 98
 клѣтъникъ м. (1) 72
 клѣтънъ прил. (1) 90
 клѣцанинъ м. (2) 94²
 клѣща мн. (3) 348, 359²
 ключити св. (2) 73; 286
 ключити сѧ св. (1) 74

КЛАПЪ М. (3) 59, 72, 86
 КЛАТВА Ж. (6) 96; 125; 285², 286²; 313; 355
 КЛАТВОПРОКЪСТЪПАТИ НЕСВ. (1) 96
 КЛАТВОПРОКЪСТЪПЛЕНЬЕ СР. (1) 97
 КЛАТИ СЛ НЕСВЫ (8) 58; 121-123²-125, 319
 КЛАЧАТИ НЕСВ. (1) 92
 КОВАТИ НЕСВ. (1) 70
 КОГДА НАР. (12) 64, 74³, 93, 104; 124; 246-248², 249
 КОГО- ВЖ, КЪТО-
 КОЕ- ВЖ. КЪИ-
 КОЖА Ж. (5) 88; 262, 265; 349, 351
 КОЖЪНЪ ПРИЛ. (1) 262
 КОЗИИ ПРИЛ. (1) 265
 КОЗИЧЪНЪ ПРИЛ. (1) 62
 КОЗМА М ЛИ (1) 67
 КОИ- ВЖ. КЪИ-
 КОЛИЖЪДО НАР. (5) 288², 289², 290
 КОЛИКО НАР. (37) 65², 72⁴, 73⁵, 80, 87, 91, 96⁵, 97², 101, 105; 120, 121; 246⁴,
 247, 274-276, 280; 305, 313; 382²
 КОЛИКЪ МЕСТ. (5) 75, 78; 206; 274; 306
 КОЛЛАТИ М. (1) 72
 КОЛЬ НАР. (1) 76
 КОЛЬМИ НАР. (2) 60; 244
 КОЛЪНО СР. (3) 92; 283; 381
 КОМИСЪ М. (1) 121
 КОМОУ- ВЖ. КЪТО-
 КОМЪКАНЬЕ СР. (9) 99; 124⁴; 280; 308, 312²
 КОМЪКАТИ НЕСВ. (1) 312
 КОМЪКАТИ СЛ НЕСВ. (5) 312⁵
 КОМЪРОГЪ Ж. (3) 66³
 КОМЪРОЖЪНЪ ПРИЛ. (1) 66
 КОМЪ ВЖ. КЪТО
 КОНОПЪ М. (1) 287
 КОНСТАНТИНЪ М. ЛИ (8) 60, 91²; 167²; 205, 209²
 КОНСТАНТИНЪ ПРИЛ. (4) — ГРАДЪ МИ 76, 99, 119; 372
 КОНЪ М. (1) 134
 КОНЪЦЪ М. (21) 118; 139; 171; 256, 258, 265, 267, 277², 286; 304, 310, 311²,
 314², 315², 318
 КОНЪЧАВАТИ НЕСВ. (3) 262²; 305
 КОНЪЧАВАТИ СЛ НЕСВ. (3) 173; 265, 281
 КОНЪЧАНЬЕ СР. (3) 103; 263, 281
 КОНЪЧАТИ СВ. (3) 69²; 256
 КОНЪЧАТИ СЛ СВ. (2) 265; 356
 КОНЪЧИНА Ж. (2) 360; 398
 КОНЪЧЪНЪ НАР. (1) 278

копати несв. (1) 282
 копые ср. (3) 350², 355
 коравица м. (2) 119²
 коравль м. (34) 63⁶, 64, 68, 81⁵, 82, 84⁴, 96², 102², 118, 119⁷; 134-136
 коравьникъ м. (8) 63³, 64³, 75²
 коравьнъ прил. (2) 81, 85
 корень м. (8) 126; 136², 139; 318²; 382; 398²
 коринтъ м. ми (1) 283
 коринтъне мн. (1) 281
 корити сѧ несв. (1) 116
 корнили м. ли (1) 304
 косматича ж. (1) 62
 коснѣти сѧ св. (1) 77
 константинъ вж. константинъ
 которъи мест. (3) 60, 69, 80
 которъиждо мест. (6) 167, 168, 173, 175, 177²
 котъига ж. (1) 76
 коцель м. ли (1) 210
 кож- вж. кѣи-
 крамольникъ м. (1) 285
 краиневъ прил. (3) 355; — мѣсто 260; 355
 красити сѧ несв. (3) 135, 141; 345
 красота ж. (2) 135; 348
 красти несв. (5) 64, 94³, 96
 краснъ прил. (3) 56, 75; 141
 кратъкъ прил. (1) 307
 кривовѣрънъ прил. (1) 315
 крилатъ прил. (1) 354
 крилатънъ прил. (1) 349
 крило ср. (4) 136; 348³
 критъ м. ми (1) 95
 кромѣ нар. (5) 97, 99; 171; 256, 274
 кротити сѧ несв. (1) 136
 кротость ж. (2) 294; 349
 кротъко нар. (1) 135
 кротъкъ прил. (13) 60², 61, 66, 70, 86, 94, 95; 122, 124; 137; 270; 353
 кротъцѣ нар. (1) 137
 крѣвавъ прил. (2) 126; 137
 крѣвавьнъ прил. (1) 307
 крѣвъ ж. (46) 64, 70, 85, 87, 95, 96; 121, 125; 172, 174; 246, 249³, 250, 257,
 261, 264², 268, 269, 281, 286, 287; 309, 313, 318, 320; 345², 346², 348²-350³,
 351², 356³, 357; 380; 398
 крѣвънъ прил. (7) 256, 286, 287⁴; 351
 крѣмило ср. (1) 63
 крѣмилъникъ м. (1) 63

кръмнѣти сѧ несв. (1) 122
 кръмѣла ж. (1) 313
 кръчмѣникъ м. (3) 57, 69, 70
 кръчмѣничскъ прил. (1) 70
 кръти несв. (2) 76; 282
 кръстило ср. (1) 65
 кръститѣль м. ли (6) иванъ — 285²; 313; 349, 353; 382
 кръстити несв. (10) 80; 245; 353; 382⁷
 кръстити сѧ несв. (7) 87; 205; 244-246, 251; 304; 318; 380
 кръстъ м. (31) 57, 75; 250, 256, 257⁷, 258, 263; 346-348²-352, 355², 256²;
 381, 385³; 399, 400
 кръстѣнь прил. (7) 61; 257², 258; 316; 350²
 кръстѣць м. (1) 349
 кръщати несв. (1) 245
 кръщеньє ср. (12) 256, 264, 268², 269², 280²; 345, 355; 366; 400
 кръщити сѧ несв. (2) 104; 138
 кръщость ж. (1) 97
 кръщъ прил. (2) 138; 308
 кръщѣко нар. (3) 134, 138, 141
 кръщѣкъ прил. (9) 97; 117²; 137, 138, 141; 313; 352²
 кръщѣцѣ нар. (1) 138
 кръжгъ м. (1) 356
 кръжжѣникъ м. (1) 82
 коудити несв. (3) 83, 93; 256
 коукоуль м. (1) 349
 коумиръ м. (2) 256, 262
 коумита ж. ли (1) 116
 коупити св. (16) 63², 73²-75², 76³, 83, 84, 87; 126; 399²
 коупѣла ж. (2) 278, 280
 коуповати несв. (1) 59
 коупьносѣщѣє ср. (1) 358
 коупѣнь прил. (1) 170
 коупѣчскъ прил. (1) 70
 коупѣчество ср. (1) 75
 коуреньє ср. (1) 355
 къ предл. (301) к 64, 68, 87; кд(!) 250; ко 317; къ 55³, 57⁵, 58³, 59², 60⁴,
 61², 62⁴, 63³, 64², 65⁵-67⁵-71², 72³-76², 77², 78⁴, 79, 82⁵, 83⁴, 84²-86⁵, 87², 88⁶-90²-
 92³, 94, 97⁹, 101-103², 104⁷, 105⁸, 106⁶; 117⁴-121³-123², 124⁷, 125², 126⁴; 133,
 135², 138², 139, 141; 168, 169², 170, 173, 175, 176³-178²; 205, 207², 244, 247²,
 250-253, 255⁵, 256², 257, 259², 261, 262, 264, 268²-270⁴, 273², 274, 277, 278,
 281⁴, 282; 284³-287; 289, 291³, 294; 304², 305³, 306³, 307², 308³-311², 312, 314,
 316², 317², 318⁴, 319², 321; 346, 348, 351, 352², 354⁴, 355, 357², 358⁵, 359², 360²;
 383³; 398; къ 62, 67, 78, 96, 98; 116, 117, 123; 280, 304
 къжѣдо мест. (3) 61, 97; 169

кѣнига ж. (30) 56; 138, 139²; 205-207⁴-209⁵; 247, 250, 264; 317; 354; 383², 384³; 401²; — бѣтити 246; отъчьскѣти — 94
 кѣнигѣчии м. (1) 209
 кѣнижѣнѣ прил. (6) 56, 71; 259, 269; 356; 383
 кѣназѣ м. (11) 94, 95; 210³; 244, 268, 285; 306; 385²
 кѣснѣти несл. (1) 280
 кѣто мест. (71) 57, 58², 59, 61, 68, 70-73², 78, 87, 106²; 119², 123; 177; 209³; 251, 257, 260, 262, 263², 268, 270³, 271², 272, 275, 277, 279, 286; 307-309, 312; 314, 317; 348, 350, 367, 382²; 397, 398³-400; кого 59, 86, 87, 89, 91, 97; 261, 263; 310; кому 75, 105; 272²; комъ 382
 кѣтождо мест. (7) когождо 74; 282, 290; комуждо 90²; 281; 398
 кѣтомоу нар. (21) 62, 65, 71, 77; 122; 252, 256, 257, 264, 271, 287; 305-307²-310, 312, 315; 367
 кѣи места (45) 71²; 72, 80, 96, 104², 105; 118, 119², 121, 122; 178; 209, 210; 245, 246, 248², 253, 255, 258, 263³, 269⁵, 272², 276², 279, 282, 285; 291³, 292; 305, 307, 315; 382
 кѣиже мест. (3) кѣиже 249, 259; кѣиже 366
 кѣиждо места (6) 64, 91; 168, 173, 175; 282
 кѣж- вж. кѣи-
 кѣпина ж. (6) 100; 135; 262; 383, 384²
 кѣца ж. (4) 366, 367³
 кѣцѣнѣ прил. (4) — потѣченѣ 366³, 367
 кѣж вж. кѣи
 кѣ числ. (1) 89
 кѣпрѣ м. ми (7) 61, 73, 80², 101, 102, 106
 кѣпрѣскѣ прил. (2) — островѣ ми 55, 107
 кѣрилѣ м. ли (5) 205, 206², 209
 кѣрѣ м. (8) „господин“ 65, 75, 86; ли 56, 69, 79, 80, 86

БЕЛЕЖКИ

¹ К. К у е в. Иван-Александровият сборник от 1348 г. С., 1981, с. 24.

² Б. М. Л я п у н о в. Несколько замечаний о языке и в особенности о словаре болгарского сборника 1348 г. — В: Сб. в чест на проф. Л. Милетич. С., 1933, с. 95—107.

³ По К. К у е в. Пос. съч., с. 48.

⁴ К. Ф. Р а д ч е н к о. Отчет магистранта К. Ф. Радченко о занятиях рукописями в библиотеках Москвы и С. Петербурга и других учебных учреждениях в течение сентября 1896 г., с. 69.

⁵ Л. Ж е к о в а. Мястото на Черноризец Храбър в развитието на стб. книжовен език. — В: Вековни бълг. езикови традиции. С., 1980, с. 47—49.

⁶ Словоуказател към „О писменехъ“. С., 1980, с. 157—175.

⁷ К. К у е в. Пос. съч.

⁸ J. R u s e k. Ze studiów nad słowistwem zbornika Ivana Aleksandra. — Prace Filologiczne. t. XXXII, 1985, с. 283—289.

⁹ По сведения на Й. Русек — Е. Zielinsha, За езика на ЖИМ. Дипломна работа. Краков, 1988 г.

¹⁰ Неизвестни на К. Куев преписи: от ЖИМ — Погод. № 1935, Сб. от 1531 г., л. 189—249; от „Въпроси и отговори към княз Антиох” — ГИМ, Син 141, от XVII в., л. 431—528.

¹¹ А. Ю р ч е н к о. К проблеме идентификации „Написания о правой вере”. — Богословские труды. М., 1987, т. 28, с. 217—229.

¹² А. Д а в и д о в. Речникът на „Беседа против богомилите” и Супрасълският сборник. — В: Проучвания върху Супрасълския сборник. С., 1980, с. 138.

¹³ Словарь русского языка. XI-XVII вв., М., 1980—1981, вып. 7—8.

¹⁴ Й. Русек и М. Р а ч е в а. Старинное тюркское заимствование в болгарском языке. — Балк. езикознание, 1982, № 2, с. 27—34.

¹⁵ М. С п а с о в а. Среднобългарският превод на словата на Григорий Богослов. (Доклад). — V межд. симпозиум „Търновска книжовна школа”. Велико Търново, 7.IX.1989.

¹⁶ Родопски диалекти, Дебърско и Трънско.

¹⁷ А. Н о в и к о в а. Некоторые наблюдения над лексикой Воскресенского евангелия. — Старобългаристика. С., 1988, № 3, с. 66.